
БЛАЖЕ МИНЕВСКИ
НИШАН

Библиотека
Arka

Уређују
РИСТО ВАСИЛЕВСКИ
ЉИЉАНА СТЕЈИЋ

Наслов оригинала:
Блаже Миневски
НИШАН

Награде:

Роман године “Утринског весника” (Јутарњег листа)
“Стале Попов” Друштва писаца Македоније
“13. Новембар” Града Скопља

БЛАЖЕ МИНЕВСКИ

НИШАН

Са македонског превео
РИСТО ВАСИЛЕВСКИ

ИП **АРКА** СМЕДЕРЕВО

9.

Иза цркве налазе се један мањи шатор за команданта, кажем, шатор, рекох, и један већи за нас, снајперисте. Има нас осам. Ако је половина на положајима, друга половина спава у логору. За капетана нико не зна да ли је у шатору или у рову. И кад га не очекујеш шутне те у чизму, кажем, чизму, рекох, и тек тада схватиш да стоји иза тебе, и да је можда одавно био ту, у близини, посматрајући шта радиш и како се понашаш на фронту. Гледа да ли се бојиш, што је јако лоше за снајперисту, или се, пак, без потребе, правиш храбар, што је још горе: „Снајпериста”, каже, „треба да буде стрпљив, смирен и свестан да и он има тело, мада га, можда, нико не види. То што је далеко од непријатеља, не значи да је далеко од смрти. Свако тело носи своју смрт са собом”, каже, „а сви имамо тело”, рече, „и бог има тело, и зато зна шта је смрт, а чим нема смрти, нема због чега да се ратује. Дакле, да будем јасан: човек је један обичан краставац који зна да ће умрети. Зато буди одговоран, одживи властиту смрт као човек, свесно и радосно”, понавља Писпиле Пипиџан сваког јутра, уочи нашег уласка у ров. И увек помиње краставац, кажем, краставац, рекох, и увек кад га помене присетим се догађаја у гимназији кад је одгризао уво директору.

Бријао се редовно пре свитања, а испред њега, углављена у гране крушке, стајала је нека танка књижица, некаква историја филозофије Крешенца, ваљда, те верујем да је управо из ње наизуст био научио мисли које је говорио као своје, мада мислим да их није разумео сасвим. Јуче сам га,

најзад, упитао шта му значи то и бог има тело, када знамо да га нема, а он је само одмахнуо руком и попео се на звоник да би проверио шта се догађа на другој обали реке. Кад је сишао, ухватио ме је под руку и заједно смо ушли у ров. „Како би бог створио човека, пријатељу”, рекао је, „да није знао како треба да изгледа? А, пази, постојао је само он, и знао је једино како сâм изгледа, и ништа друго”, завршио је, излазећи на положај на коме је пре неколико дана био распоређен Пано Пајпа, дакле на исти положај који је он самовољно напустио да би отишао у „Обријани петао”. Сада је Писпиле Пипиџан већ био обријан, наравно, шетао с пиштољем у руци, спреман да га убије ако покуша да се брани. Сви смо били постројени уза зид, и гледали час лево, час десно, али непрестано само у њега. Једино Пано Пајпа, онај који је много година раније ушао да нам каже да је час о Еми Бовари одавно завршен а да ми као омађијани још седимо у учioniци, дакле, мислим, само он, тај Пајпа је био издвојен мало даље, код олтара. Капетан Писпиле је одједанпут стао, плънуо као да има длаку на језику, и опет почео да шпарта испред нас, држећи на нишану само њега, само Пајпу. Не гледајући испред себе, с времена на време би се саплео на крстове попадале у трави, кажем, трави, рекох, и тако саплетен, задржавајући се некако да не падне, псовао је мртве који су одлучили да управо овде уживају у вечности. Био је љут што му одмажу, ако му већ не помажу. Држећи пиштољ, постојано окренут ка Пајпи, скочио је на један озидани гроб, мало виши од траве, подигао је панталоне, чучнуо је два-три пута да би их одлепио од зноја међу ногама, сачекао да једна граната експлодира у бостану, веома раном бостану који је успевао само у тој њиви иза гробља, кажем, сачекао је да експлодира, рекох, разносећи семење посвуда, а онда је рекао: „Овај човек, уколико је човек,

до сада је требало да изврши самоубиство”, каже, „из патриотских разлога”, плунуо је и показао пиштољем ка Пану Пајпи, који је цупкао као пред ђенифом и са два прста, увучена у гајке, придржавао панталоне. „Дао сам му ’Акјураси’, пас му матер, најбољи снајпер на свету, најбољи, пас му матер, проишведен у финској фабрици ’Лапуа’, који су развили научници америчког маринског корпуса, хеј! Један једини у чети, пас му матер. Метак му је сребрн, лепи се за руку, не одаје никакав звук. Може да ликвидира непријатеља у панцирном прслуку четврте категорије на даљини од хиљаду триста метара, хеј! Један његов метак, пас му матер, вреди као хиљаду наших. Овај човек, уколико је човек, стој мирно, краставцу један, био је задужен само за крупне мете, дакле битне зверке, рекао сам, пас му матер; пре три дана сам наредио да сачека и ликвидира главног, оног без руке, оног с брадом у којој има само удубљења за очи. И замислите, војско, браћо, патриоти, овај пред вама оставио је снајпер у рову, стој мирно кад кажем, краставцу један, скупочени снајпер, пас му матер, и отишао у ’Обријани петао’, на пиво!”

„Вино”, промрмљао је још неотрежњени Пано Пајпа, а Писпиле Пипиџан је скочио с гроба и сада му изблиза уперо пиштољ у главу. Војник поче још брже да се клати у трњу, да цупка и поскакује као да игра коло, а капетан га је пратио пиштољем као да му диригује.

Умало да се гласно насмејем, Дорунтина, да се закикоћем.

„Он, дакле, у ’Обријаном петлу’, рекао сам, а непријатељ у ’Обријаном дупету!’”, наставио је капетан. „Непријатељ је могао да нам уђе у шатор, краставцу један, дакле, ем да нас побије, ем да нас осрамоти”, каже Пипиџан. „Три браде већ су биле стигле до средине моста; испред себе су пустили

магарећу запрегу са сеном. Мој заменик Џија Галамџија”, кажем, „Галамџија”, рече, „благовремено је дејствовао ручним бацачем и запрега је отишла у ваздух као магаџин оружја. Било је и неколико шарених ракета као за ватромет. Било је јако лепо гледати издалека, пас му матер, али та експлозија, краставцу један, могла је да се догоди међу нама, унутра, дакле, на нашим положајима, у нашим редовима. Да се то догодило, сад бисмо били само пастрма с биографијом. Захваљујући мом заменику Џију Галамџији, којег овом приликом похваљујем у одсуству, од запреге су остала само магарећа копита. Жао ме је магарца, али жао ме је и тебе, краставцу један, несавесног и никаквог”, рекао је Пипиџан и, држећи пиштољ уперен у Пана Пајпу, опет је почео да шета кроз траву, да цепа ваздух једном руком, да се провлачи куковима између крстова као да вози скије. Док се окретао назад, капа му је пала и ударила у неки замаскирани камен с похабаном петокраком на врху. Писпиле је изгубио равнотежу и, док је падао уз псовке, пиштољ је сам опалио у простору. Истог трена, Пано Пајпа је пао у траву, копрцајући ногама као окренута корњача, кажем, корњача, рекох. Пузећи кроз траву, довукао се до зида цркве, ослонио се главом и одједном је испружио ноге, олабавио их, умирио се. Кад је Писпиле Пипиџан некако устао, кад се усправио, ми смо већ чучали, избегени као бисте на гробљу. После неколико тренутака, Пано се придигао, ослонио се о олтар, почео је да трепће као да се буди, као да се расањава, ухватио се за нос, дунуо и одједном је схватио да је жив. Капетан се разроко закикотао, као да плаче и смеје се истовремено, празнећи пиштољ у руци. Негде јужно, кажем, низводно од моста, јужно, рекох, негде из правца леве обале, на коти 106, штектали су митраџези, а међу њима, с времена на време, као да удара печат, грувао је снајпер. Тада

је Пипицан бацио метке пред нас и тада смо видели да су маневарски, савијени на врху, без танади. Иако то ради већ трећи пут, нико никада није сигуран какву муницију има у пиштољу. Пунећи га пред нама правом муницијом, бесно је наредио Пану Пајпи да одмах задужи нови снајпер: „Даћу ти још једну шансу, краставцу један, блесав и никакав!”, рекао је и лично га одвео на звоник. На жалост, само што се попео, одмах је био погођен између обрва. За мање од пола часа, ископали смо раку уз споменик Незнаном јунаку, сматрајући да се само он види у трави, те ће га зато лакше наћи, ако некад желе да га нађу и преузму. Само, помислио сам, ко зна да ли ће га ико икад тражити, пошто се годинама нико из Панове породице није вратио из Сампсонове пустиње; сви су променили имена, и сви живе јужно од екватора, иза Индијског океана, недалеко од Алис Спрингса, у подножју Макдонелових планина; једино је он остао у отаџбини, из патриотских разлога, наравно; пио је само домаће вино и певао је само јуначке песме, песме за плакање. Човек је био патриота, Дорунтина. И сахрана му је била патриотска.

„Патриоте, Пајпа! Сви имамо тело, и бог има тело. Смрт је божија работа, пас јој матер. Хоћу да кажем да су гробља, као и јавне куће, је л' да, места за све људе. И јавне куће су отворене за све, и гробља су отворена за све. Синоћ си био у 'Обријаном петлу', сада си овде. Живот и смрт су иста игра. Само треба знати како се игра. Ти, патриоте Пајпа, ниси се стидео живота, али, ево, не стидиш се ни смрти. Ти, краставцу један, патриотски, и никакав; ти, Пано један, Пајпо један, ниси се стидео ничега, јер си био велики патриота. Нека ти је лака земља, мада знам да ова земља није лака”, рекао је Пипицан, спустио је комадић државне заставе, који смо случајно нашли у трави, чучнуо и бацио прегршт земље у

гроб. Трубач Ошо Црцр црцрнуо је, дахћући, две-три патриотске ноте, а потом смо мокрим барутом на крсту написали: „Државни патриота Пајпа”. Сви су га знали као Пајпу, мада му је право презиме било Докурчев.

Исте ноћи, Дорунтина, ви сте имали офанзиву; покушали сте да заузмете мост и да уђете у гробље, да бисте одавде напредовали ка пољу. Претпостављао сам да ћете форсирати линију разграничења, која иде упоредо са северном границом, одакле су вам долазили они с брадом. У првом налету погинули су најхрабрији, али иза њих су долазили и они који нису били храбри као претходни, мада су имали исту жељу да гину низашта. Свакако су мислили да иду у рај, је л' да, онај рај с реком, вином и лепим девојкама, знаш. Са звоника, где ме је Писпиле распоредио, после смрти Пана Пајпе, гледао сам како у таласима, као црни мрави, прескачу убијене, рањене, и иду напред, само напред, наовамо. Нити су се заустављали, нити су престајали; чинило се да неки фанатични бог седи негде иза брда и прави их од блата: *хол – блато, шљис – човек, и јури, гини*, каже; а блата овде колико хоћеш; нисам могао да верујем да их има толико много, кажем, много, рекох, и да личе као грудва грудви. Кроз оптички нишан, је л' да, кроз визир за ноћно осматрање, видео сам да су најупорнији они најмањи, они у црним кошуљама и брадама само с рупицама за очи. Изнад обрва су носили неке траке с црним писмом, као нанизани скакавци. Силазили су ка реци, кажем, реци, рекох, ловећи метке отвореним устима. Учинио ми се да се радују што гину, а наша прва линија их је косила одмах пошто би се појавили на обали, кажем, обали, рекох, пре него што стигну до бунарâ за воду, које су очигледно покушавали да заузму по сваку цену. Али, чим би они пали, из њих би израсле нове главе, као да су им излазиле из груди: *хол – бла-*

то, шљис – човек, и јури, гини! Пре сванућа морали су да делују и наши хеликоптери *Ми-24*; било је ужасно, као у кланици. Посматрао сам са звоника, с висине, и нисам могао да верујем у то што видим: момци с брадом у трансу су јурили под хеликоптер, пуцајући у њега обичним *калашњиковим*, али следећи хеликоптер их је комадао као лубенице у ваздуху; праштала је црвена месечина наоколо, праштао је крвави ваздух, Дорунтина. Синула би нека тачка у простору и одједанпут би се ноћ на левој обали распрснула као новогодишња прскалица. Ко зна колико њих је те ноћи погинуло, Дорунтина. И птице, које су се завлачиле у звоник, мирисале су на крв; крв је капала и са крила ластавица шћућорених у гнезду изнад звона.

До свитања нисам испалио ни један метак из свог снајпера, из ове „Црне стреле”. Али само што се сунце издигло изнад цркве, тамо, иза тебе, поред источног зида трвђаве, открио сам момка у маскарној кошуљи, попут твоје. Снајпер му је још стајао уперен у звоник, а он се полако чешљао. Схватио сам да је с тог места пуцано у Пана Пајпу; притиснуо сам око на ласерски нишан и обележио га на челу: у једној руци је држао црну беретку, а другом се још чешљао. Пре него што сам повукао ороз, видео сам да има амблем с неком црном птицом на левом џепу; погодио сам је тачно између крила. Момак није стигао ни да спусти руку с чешљем; умро је без разделка и без страха, јер се нико не боји онога што не познаје, зар не? И замисли, Дорунтина, први пут откад сам овде, први пут, веруј ми, осетио сам неко олакшање; први пут сам освету доживео као задовољство. У ствари, осетио сам оно што сам осетио кад су ми, коначно, после четири године, у студентском листу, објавили прву причу – о жени коју је убила цев оног топа у купеу, у возу којим је она с мужем и дететом

први пут ишла у госте мужевљевим родитељима. Нешто миришљаво се отапало у стомаку, кажем, у стомаку, рекох, нешто невидљиво ме је миловало изнутра крилцима. Је ли могуће да је успех нека освета, Дорунтина, нека дубока, скривена освета, реко моја дубока? И коме се то светимо нашим успехом? Не знам, разуме се. Потом сам само гледао кроз нишан, кажем, нишан, рекох, и чекао да видим да ли можете да победите целу једну армију, без обзира на то ко и колико вам помаже; можете ли заузети изворе којима се водом снабдева град с леве стране реке. А непрестано су преко планине долазиле нове жртве; брада уз браду, кажем, брада уз браду, рекох; силазиле су у групама и упорно су покушавале да прегазе реку, да пробију ограду, да заузму изворе. То су већ урадили на северном делу фронта: сто хиљада становника, тачно сто дана до данас, је још увек без воде, Дорунтина. Тако је рекао Писпиле Пипиџан, а он, мислим, зна. Хоћу да кажем, док је први талас падао као покошен у заштитним рововима око бунара, нови су клечали и клањали се у сенкама иза њих. Чим би завршили, устајали су и јуришали на своје свете метке који су им долазили у сусрет; неки су стизали да покупе и по неколико зрна у грудима пре него што падну. Уочи сутона, морали су да делују и наши авиони „сухој”, кажем, наш СУ-25, рекох, звани „жабља нога”, сличан америчком А-10, „Танде-рбол”. Они који су преживели ниске летове авиона, успели су некако да се повуку ка селима, прерушени у сељачке малтретиране од власти: „Знају где их чекају њихове изнајмљене, курвинске тв-екипе”, каже Пипиџан, „зато за собом као мрави вуку лешеве пресвучене у цивилну одећу”. И ја сам гледао како мртви пузе низ падину изнад тврђаве да би се сутрадан појавили на CNN-у, можда, не знам.

Следеће ноћи био сам на положају код моста; на поло-

жају на коме је Пано Пајпа оставио снајпер и отишао у кафану „Обријани петао”. Главни ров почиње код моста а завршава се овде, Дорунтина. Споредни ровови повезују целу обалу од бунара до цркве, и од цркве до највише тачке у котлини, тачно где сам ја сада. Ја знам да је то војна тајна, али шта то мења сада? Пре мрака у више наврата је падала киша; лила је и престала, а онда се вратила још два пута, и опет лила као из кабла, и опет престала. Око поноћи борбе су престале, и било је веома тихо, је л’ да? Месец је над реком висео као жута срча. Било нас је тројица у рову; седели смо и ћутали. Капетан је забранио да причамо, да кашљемо и да се крећемо, јер је месец осветљавао управо нашу обалу, а и било је много тихо, па се сваки шум враћао као ехо са зидина тврђаве. Да не би седели бадава, Писпиле је смислио једну игру: за трње смо везали комадиће фолије за кување. Неколико ваших неискусних бораца свакако је помислило да је открило наше положаје; ветар је заиста љуљао, окретао фолије, и оне су светлукале сваки пут кад би месечина ударила у њих. То је вероватно личило на одсјај пушке или ножа, свеједно, па је зато намамило и неколико ваших стрелаца, који су, пуцајући у њих, наивно открили снајперска гнезда. За неколико минута успели смо да ликвидирамо тројицу. И опет смо ћутали, Дорунтина, јер нисмо знали где је Писпиле Пипиџан; можда је далеко, мислили смо, али може бити и јако близу, можда је иза нас, сматрали смо. Шета по рововима, а опет не знаш да ли је то сенка или је лично он као сенка. Око поноћи, ако се сећаш, кажем, сећаш, рекох, опет поче да ромиња; покрио сам се шаторским крилом, али био сам јако гладан, црева су ми крчала, чинило ми се да ме чују чак у џамији преко реке. У тмини, насумице нађох торбу и у њој комадић хелба који ми је остао од ручка. Иако је било мало влажно, кажем, влажно,

рекох, шћућорио сам се испод шаторског крила и почео да једем. Већ сам био загризао неколико пута, кад је недалеко од мене, унутра, у ров, иза угла, пала још једна граната. Вратио сам хлечић у торбу, наместио сам се иза грудобрана, у удубљењу, покрио се, и чекао да блесне нешто преко реке, код вас, у рововима. Чекао сам, и није блеснуло, а кад је свануло, Дорунтина, видео сам да уз мене, ослоњен у рову, као да спава, седи момак који је дошао на место Пана Пајпе. Крв је направила браздицу до мене; отворио сам торбу, кажем, торбу, рекох, и тада сам видео да је хлеб који сам јео сасвим црвен, натољен крвљу као сунђер. Само што сам га ухватио руком, крв поче да капље из њега, кажем, крв, рекох, и тада се све у мени ускомешало, расуло, изокренуло, душа ми је, чини ми се, замирисала на момка. Ударајући теменом у влажни зид рова, кажем, рова, рекох, гризући руку да ме не би чуо Писпиле Пипиџан, плакао сам и повраћао, и још више плакао и повраћао, крв је капала из хлеба, а све што сам имао унутра подизало ми се до гуше, чупало се и кључало. И још сам држао крвави комадић у руци, као да држим момково срце, и имао утисак да ме он још гледа, и као да се чуди, као да не верује. Не верује да сам јео такав хлеб, или не верује да је мртав, Дорунтина? Не знам!

Истог дана, Писпиле Пипиџан повукао ме је с тог положаја и пребацио поново у звоник; док смо ишли кроз ровове, који су, попут лавиринта, прошарали целу обалу, – ко зна шта ће бити с њима кад се све ово заврши– капетан ми је говорио нешто о храбрима и кукавицама, али сад се сећам само малих и великих риба; у ствари, рекао је да велике рибе пливају саме, а мале у јату, и да велике рибе имају велики, а мале мали живот. И зато, каже, опет ме распоређује горе, у ваздуху, тамо где ћу бити сам, одвојен од свих, дакле и од

крви што тече само по земљи: „У рововима увек има крви, јер у рововима пливају мале рибе“, каже, „мамци“, рече. Слушајући га с прескоцима, окренуо сам главу у страну, Дорунтина, и одједном ми се ров заиста указао као крвава река у којој пливам као мртац претворен у рибу: „Убиј, и одмах заборава!“ каже Писпиле Пипиџан, већ са мном на звонику, показујући главом на џамију. Наместио сам снајпер у процеп, притиснуо око на нишан, кажем, нишан, рекох, и видео сам неку сенку која се врзма по минарету. Хтео сам нешто да кажем, али капетан ме је шутнуо у чизму отпозади:

„Знаш ли који је највећи проблем са смрћу?“, упита.

„Шта?“, одговорих гледајући у сенку што се врзмала по минарету.

„То што нема ко да ти каже да си мртав!“, рече; ударио ме још једном у чизму и, цијучући као миш, сишао је доле степеницама.

И заиста, Дорунтина, тако је; смрт је увек са нама, а уопште се с њом не познајемо, реч не проговоримо целог живота.

10.

„Смрт ћеш приметити тек кад почне да кружи око тебе с лицем које препознајеш. Без тога, она је само празни простор који кружи и прилази као мачка која није сигурна хоћеш ли је помиловати или ударити. Испричаћу ти о очевој смрти, о мајчином нестанку и о писму из Јасне Пољане”, каже Цутика, стојећи у шареној светлости што се цеди кроз танку завесу на прозору. Први пут сам у њиховој кући, кажем, кући, рекох, и први пут видим толико књига на једном месту: цео зид, супротно од прозора, покривен је књигама. Све су у тврдим корицама, и све су сиве, побледеле од сунца што трепери, силазећи низ полице као низ степенице. Примећујем да се у једном реду по неколико пута понављају исти романи на руском, а ту и тамо између њих нађе се покоји преведен на друге словенске језике, али опет исти романи, истих руских аутора. Покушавам да избројим колико је издања „Рата и мира”, или „Ане Карењине”, али брзо одустајем, јер стално заборављам колико сам избројао пре него што стигнем до другог реда. Видим само да полице стижу до тавана, а тамо књиге стоје налагане хоризонтално, нема простора да се сложе усправно.

Прозор супротно од књига гледа у двориште с бицикlima, који су металним шипкама повезани с великим, гвозденим стожером у средини. Сећам се да су их деца раније возикала сатима; правила кругове око стожера, гутала мушице и смејала се. И ја сам долазио понекад. Возио сам средњи бицикл, бројећи кругове, од сутона до сутона. Исти сутон сада пролази кроз Цутикину хаљину, голицајући ми руке у кри-

лу, док посматрам како се она пење на треножац прекривен пресавијеном тканином, узима две књиге из виших редова и седа насупрот мени: „Ово су прва издања”, каже. „Кад сам била сасвим мала, кад сам мислила да су све приче праве, да не постоје измишљене приче, мама Катарина би ме сместила на столицу, на ову исту столицу, само прекривену другом застирком, и дуго би ми причала о двома славним женама: једна се звала Ана, друга Наташа. Биле су веома лепе, сећам се, биле су у веома лепим односима с мајком, као сестре; она је често говорила оцу: *Да сам ја Ана, одмах бих урадила то и то*, или: *Кад би Наташа била на мом месту она би сигурно тако поступила*, или, пак: *Само ме Ана и Наташа могу схватити*, и томе слично. Касније се појавила и Маша, али кад би њу поменула увек би заплакала: *Открила сам Машу, и она ће сигурно бити на мојој страни будем ли одлучила да одем*, говорила је, листајући књиге расуте по поду. Тада нисам схватала да ли само прети или се, пак, правда пред оцем за нешто, за било шта, не знам. Дуго сам мислила да су то неке њене пријатељице, али ми је било чудно што никада не долазе код нас кући; никада нису пиле кафу с мајком, као њене друге пријатељице, као њене колегинице с посла. Она је предавала руски језик у осмогодишњој школи код цркве, знаш, а оне које су долазиле звале су се: Грумка, Севда, Миска, Фруска, али ниједна се нија звала Ана, Наташа, Маша... Једном сам је упитала зашто пријатељице које најчешће помиње никада не долазе код нас, а она се само тргла као да јој је одједанпут постало хладно, загрлила ме је и рекла да оне не могу да дођу јер не знају пут, али да ће она једног дана отићи код њих, јер зна где живе. Тада сам почела да се прибојавам да ће отићи а да ми се не јави, и зато, док сам спавала, да ми не би побегла, свој прстић сам увек увлачила у неку рупицу њене

спаваћице. Сећам се да смо једног дана отишли код оца Тихоте, у манастир, и тада сам се мало смирила, али ми је остао неки хладан ветар у телу; од тада се и ја понекад стресам као да ми дува ветар кроз душу”, каже Цутика, тарући колена као да је пече сунце у крилу.

„На жалост, три дана после мог дипломског, Катарина је заиста отишла, и тек тада сам, срећујући библиотеку, открила ове књиге. Погледај!”, рекла је професорка, отварајући она два тома у свом крилу. „На свакој страници оловком су подвучене само Ана и Наташа, и на свакој страници, у углу, овде, и овде, и овде, готово свуда, као што видиш, нацртани су бели лептирићи. Ана, Наташа – лептирић; Ана, Наташа – лептирић, али без Маше, видиш?! Њу сам открила касније, у ствари, Катарина ми је открила тајну о њој неколико месеци пре дипломирања”, рекла је, устала, вратила обе књиге у горњи ред, а онда је из другог реда извукла другу, у тврдом повезу и сасвим похабану, можда најпохабанију од свих других у рафовима: „Ово је његов дневник; овде ју је бака пронашла, и овде је схватила да је грофова унука. А, у ствари, она је Машина унука, унука грофове служавке. Године 1895., у свом тајном дневнику Толстој је записао: *’Данас сам поткачио Машу. Њеном мужу сам поклонио коња!’* И само толико. А она је била сигурна да је његова унука; зато је куповала све његове књиге, као да жели да му се одужи за коња. Наравно, овде има и књига које је наследила и од Машине баке; оне на полици преко пута прозора. Њен једини син, мој деда, мајчин отац, Алексеј Петрович Краснов, био је белогардејац, архитекта; под најездом црвених револуционара, напустио је Русију, тражећи нови дом изван отаџбине. Архитекта Краснов је био један од тридесет хиљада који су дошли у ове крајеве. Мама Катарина је рођена овде”, рекла је Цутика и поново села на

троножац насупрот мени, па сада нисам морао да јој тражим лице негде горе, иза груди: „Погледај”, каже, „овде је подвукла сваку другу реченицу; имам осећај да се тражила између редова, да је удисала све белине у тексту да би се пронашла. И опет се, можда, није нашла. И ја имам осећај да сам рођена у некој од ових књига, да сам рођена између две стране, а да су моје тело – гласови, моја душа – гласови; понекад се будим с осећањем да се моја кожа скупља у тачке и зарезе, у разне интерпукцијске знаке, а да ме тело пецка као да неко још пише по њему пером. Понекад не знам да ли сам рођена од праве мајке или од књига које волим као мајку”, уздахнула је. „Три дана после мог дипломирања”, наставила је потом, „Катарина је отишла код фризера, с црвеном торбицом и белом капицом, а после неколико недеља јавила се из Јасне Пољане, тачније са ливаде на којој је пасео коњ њене баке Маше, као што је писало у писму. Ево тог писма”, рекла је Цуци, извлачећи танак, пожутели лист из књиге: „У грофовој кући дочекао ме је један момак, љубазни младић; умео је да говори друкчије од других; теби би се сигурно свидео, само што нема косе на темену; одвео ме је на гроб и, замисли, Цуци, док смо ишли путем нада мношћу висиле гране које је додиривао гроф да би размрдао руке после Наполеона и Кутузова, да не кажем Ане и Наташе; неколико грана младић је морао да подигне рукама да бих могла да прођем без сагињања, и, замисли, Цуци, стално сам имала осећај да кроз гране вири бака Маша; веруј ми, овде све мирише на нашег коња, на нашег поклоњеног коња. Стајала сам поред гроба колико сам могла, а онда сам ушла у једну сеоску крчму, поред језерцета с дивљим паткама; послужио ме је један плавокоси лепотан, мислим да се представио као Матвејев; није хтео бакшиш, али волео је да прича старе приче; тако

сам сазнала да се деда веома обрадовао коњу, па кад се Маша породила, узјахао га је и галопом стигао до крчме, певајући песме о свом сину, и притом, тако певајући, ударио је у грану, пао и никада више није устао. Све је то знао и отац, али није знао да је гроф писао тајни дневник, и да је у њему описао и коња; ти знаш да сам ја за то сазнала тек кад си ми ти донела његове дневнике за рођендан, на чему ти, Цуци, захваљујем, али овде сам пронашла још нешто. У музеју има један стари дневник у рукопису; у њему само прочитала ово: 'Маша је била јако лепа, али бојим се да је описујем да не би поново искрсао у мојој фантазији онај њен чаробно привлачни лик, створен у мени у времену моје страсти према њој. Да се не бих огрешио, казаћу да је била необично бела, раскошно грађена, права жена...' Сада знам све, Цуци; ти личиш на њу; малопре сам изнајмила фијакер, исти као онај грофов, и, сада, пошто ћу се поздравити с овим Матвејевим, паметним младићем, кренућу за Астапово; ти знаш да је он умро тамо, на железничкој станици, посматрајући шрафове и ланце на другом вагону. Иначе, откуд би му пало на памет да напише: 'Моја освета је моја награда'. Запали оцу свећу од мене; ништа му друго не треба. Чим стигнем, јавићу ти се дописницом, Цуци'. "Од тада је прошло не знам колико година, а она још није стигла у Астапово", рекла је Цутика, затварајући књигу с писмом. „У ствари, нико не зна ни да ли је кренула; воде је као несталу; њена смрт можда кружи око мене, али нема лице да бих је препознала. Кружи око мене као мачка", додала је, милујући књигу у крилу.

Сунчев залазак јој се пео уз руке, поскакивао је да јој дохвати груди, и све је било у неком ишчекивању, те је било веома тихо. И још је тихо у мојим сећањима, тамо, у њиховој кући, Дорунтина. А њихова кућа је на крају града; иза ње по-

чиње парк са скулптуром дечака који пиша, углавном танко и равномерно, слично као дечак на тргу. Само, за разлику од оног на тргу, који зими уопште не пиша, млаз дечака у парку постепено се ледио, па су се за Божић пред њим сликали туристи, нарочито кад би на чудесно распршеном луку од леда застали дивљи голубови, преморени од узалудне потраге за храном по двориштима. И они су схватили шта значи кад ти умре обавезни портрет у држави: одједанпут је нестало и мрва! Ето, управо код те фонтане у парку завршавао се дрворед од липа, који је почињао од аутобуске станице код моста. Кад сам се враћао кући као студент, само за државне празнике, наравно, морао сам да прођем управо том улицом, испод тог дрвореда, да бих стигао до дедине куће. Са обе стране улице, постројени као почасна стража, дотерани, радосни и удешени за своје најлепше фотографије у животу, ћутке су се смешили моји покојни суграђани. Пролазећи туда, увек сам имао осећај да ће ме негде на улици, ниже или више, свеједно где, и свеједно када, сигурно сачекати неки познати осмех, а таквих је било много, јер је град био исувише мали да би имао непознате мртваце. Чим бих погледао лево или десно, одмах би ме уловио неки нови, али веома познати осмех: стоји на дрвету, смеши се и не пушта ме; он се радује, а ја се чудим, не верујем да се преселио у почасну стражу на дрвореду. Не сме да говори, јер је на почасној стражи, наравно, али из очију и уста читам да жели да каже да смрт није одсуство, већ само промењено присуство: „Смрт постоји”, каже изненада Цутика, „као што постоји ваздух који нас притиска. Он нас притиска снагом од седамнаест тона, а ми га уопште не осећамо, све док нас не притисне на овом месту. Овде, на пример”, рекла је, „овде”, казала је, додирујући обема рукама груди. „Тек тада схватамо да постоји”, завршила је.

И заиста, Дорунтина, замисли, мислим: седамнаест тона, а ми то уопште не осећамо, мислећи да је ваздух само оно што дишемо. И на теби, и на мени, реко моја дубока, сада лежи наших седамнаест тона ваздуха. Кад би за трен поклопили наше срце, само њега, одмах бисмо се преселили на дрворед: ти у нашем, ја у нашем делу улице; ти од моста даље, ја од моста наовамо. А замисли сада и ово, Дорунтина: стојимо на нашим липама, онима које ће нам одредити, онима на којима има места за нове осмехе, стојимо и спокојно гледамо у све који пролазе улицом. Стојимо поносно и уздигнутих глава, наравно, јер смо ми почасна стража на главној улици. Одједанпут, између нас, средином улице, све до моста, и од моста наовамо, у свечаним униформама, наравно, марширају Писпиле Пипиџан и онај твој, с брадом, једноруки, кажем, *Богаљ*, рекох. Сунце блешти са ордења на грудима. Твој долази до моста, и враћа се назад, јер тако је договорено с нашима, а мој креће од моста, долази до фонтане с дечаком што пиша на улазу у парк, дакле до Џутикине куће, овде, и враћа се назад, јер је тако договорено с вашима. А ми стојимо мирно, поносно и насмејано, јер смрт, зар не, није одсуство већ промењено присуство. Ми смо део прославе, али свако према заслугама. Живот је чудан карневал, реко моја дубока, виделино мога ока; чудан, кажем, чудан, рекох.

И ево, само што сам га поменуо, он је већ тамо! Он, Дорунтина, он, кажем, *Богаљ*, рекох. Нисам приметио кад је изашао из рова, и кад се раскречио у јагликама. Видео сам сенку што је пала на твој снајпер и тек тада сам открио ђубре с брадом поред леске. Са задовољством бих га убио, мада још увек не знам да ли је то Фатос Дедели, колега из Крује. Убио бих га свакако, признајем. Гледам како те пије, кажем, пије, рекох, Дорунтина, гута те очима као бистру воду, усисава те

сламчицом, а ноздрве му се шире и подрхтавају; могу да замислим колико си лепа тако испружена испод његове сенке, са облим, раширеним ногама и глатким брежуљком који пулсира залепљен за земљу. Чини ми се да цело брдо дише с тобом, као да трепери сваки цветић и листић, преносећи дах твога тела кроз јаглике, Дорунтина. Мада знаш да је он ту, ти не можеш да се окренеш, да га видиш, али ја видим како му поглед клизи уз твоје ноге, пење се преко набора иза колена, провлачи се између бедара, излази оданде озарен и најзад стиже до твог највишег места отпозади, а ти ни да трепнеш, ни да се насмешиш – лежиш испружена у јагликама као слеђена, као да ти пузи змија по удубљењу на леђима. Замишљам да те сада не притискају само оних седамнаест тона ваздуха, већ и та црна сенка, тај љигави поглед који свакако осећаш, док се вуче и увлачи у твоју косу. И тада, одједном, он, кажем, брадати, рекох, ето опружио се у јагликама поред тебе, Дорунтина, видиш, поред тебе, рекох, и ослањајући се на једину руку, бесно, као сапети коњ, стресао је главом, узнемирио јаглике брадом, окренуо их је обрнуто, кажем, обрнуто, рекох, и сада већ показује ка мени готово празним рукавом окаченим о раме. Знам да ме не види, али вероватно претпоставља да нешто мора бити на највишој тачки на овој обали, кажем, обали, рекох, с ове стране реке. Залепио је браду с рупицама само за очи за твоју косу и, дишући, чини ми се и празним рукавом, дотакао је твоју руку испод снајпера, дотакао ју је да би те помиловао, а не знам да ли те воли, не знам да ли те мрзи; не могу да му видим лице, иако је очигледно да не зна као човек ни да воли, ни да мрзи. Раменом те одгурнуо од снајпера и умах је залепио своје десно око на нишан, а истог тренутка на мој магарећи грм слетео је неки очерупани гавран и замахнуо крилима да се одржи. Можда

ме је гавран покрио, или је, можда, кад те је одгурнуо, померио мало и снајпер, не знам, али *Богаљ* је само дунуо у јаглике, испоганио их и померио се, и сада си ти опет иза нишана, кажем, нишана, рекох. А могао сам да повучем ороз, и он би сада био мртав, и све би било готово, Дорунтина. И мистични гавран колеге Артура Гордона Пима, мора бити тај, кажем себи, ето, није успео да се задржи на грму; полетео је и сада те опет имам у визиру, а видим да ме и ти држиш на нишану, као да се није ништа догодило. Ипак, било би добро да знам шта му значи то вртење главом, кажем, главом, рекох, и то дрмусање брадом док гледа ка овој обали реке, Дорунтина? А толико сам хтео да га убијем, док ти је тако посматрао косу, и док ти се завлачио тим крвавим погледом испод блузе, подижући главу да би видео твоје груди што су светлуцале као огледалца у јагликама. Видео сам како ти је помиришао косу, како се повукао мало уназад, да те одмери с леђа, па се подигао здравом руком, и одгурао још мало даље, устао на колена и сада, ено, поново стоји иза твојих ногу. Видим како врти главом, и нешто говори, кажем, говори, рекох, чини се да много нервозно говори, бар према дрмању главе, јер му се уста не виде. Према сенци што пада на јаглике, могу да закључим да је нижи од тебе: глава му не допире ни до кукова, а треба да буде у твојој висини, јер је сунце, изгледа управо иза њега, стоји на тврђави као уречено. Стиснуо је браду руком, као да је музе, као да је цеди, шутнуо је нешто десном ногом и зашао негде иза тебе, у ров који мора да излази у тврђаву. Капетан Писпиле Пипиџан каже да ваш тунел, кажем, тунел, рекох, онај код џамије, почиње управо иза леске, али *Богаљ* сада није ушао у њега. Ено, тачно код јужног зида тврђаве, кажем, ено, у тврђави, рекох, нестаде у густишу који покрива гомиле клесаног камена. Иако није код тебе, Дору-

нтина, као да још видим његову сенку; као да још стоји иза тебе. Стоји иза твојих раширених ногу, а потом пада на твоје раме, на твој образ. Шта би урадила с његовом сенком, Дорунтина? Да се помериш, не можеш, јер знаш шта бих могао да урадим, али да трпиш да те притишће, а сенка је увек тежа од обичног ваздуха, не бих могао да дозволим. Али сада осећам неку вртоглавицу, и жедан сам, и не знам шта да кажем да бих отерао ту сенку, која се не помера од тебе, ту проклету сенку, тог проклетог гаврана који стоји на лески уз тебе и љуља се као помахнута: „Never more”, рекао би колега Артур Гордон Пим, али сенка остаје, рекао бих ја, пријатељу, сенка је у мени. А колико бих хтео сада, одмах, кажем, сада, рекох, да изађем из овог рова, из овог усраног снајперског гнезда, и да кренем к реци да бих нестао заједно са свих својих седмнаест тона ваздуха, Дорунтина! Путем бих, као сенка, прошао испод дрвореда и редом бих погледао све насмејане мртваце, а мене нико не би препознао. Идем сасвим полако, на прстима, и већ сам пред нашом кућом, али тамо нема ко да ми каже да сам мртав, да сам убијен снајперским метком, тада и тада, данас, кажем, у петак, у подне, рекох, и да се то догодило на положају, северно до цркве. Хватам се за једну грану шљиве, прескачем тарабу, врата су закључана а прозора нема; улазим у велику собу из моје приче о духовима и тек тада примећујем да кућа нема тавана; нема ничег; стоји само дрвена столица, чудесно очувана, укопана у земљу – чини се да ногаре само што јој нису олистале. Исто као у причи „Дозивање духова”. Да не бих одвалио пупољке, пажљиво седам на столицу а два гаврана, исти као гавран иза тебе, Дорунтина, кажем, гавран, рекох, клече испред мене. Одједном поче да лије киша, права киша, и тада откривам да су гаврани она и он: *онај* што ми је био отац и *она* што ми је била мати,

кажем, мати, рекох; клече шћућурени у капутима, желе нешто да кажу, врте главама, чешкају се кљуновима испод пазуха, труде се да проговоре, али речи не излазе, никакав глас, кажем, глас, рекох, никакав знак да бисмо се разумели: „Читај тихо”, каже Цутика, „наслов с духовима је добар”, додаде, милујући као пиле похабану књигу у крилу.

Позвала ме је кући да јој лично прочитам своју другу причу.

„Реците, зашто”, читам тихо. „Реците да сте морали”, присећам се како читам, а они само увлаче главе у ревере и копрцају се ногама у блату, у мојој интерпункцији: „Реците бар како сте”, кажем, пролиставајући заједно са столицом. Столица ћути, а прича као да се моли: – *О, душо, каже, тешко теби, душо моја. Где ћеш се денути од муке и једа, каже и ми устајемо; како устајемо, тако видимо црне птице шћућурене доле, уз столицу, а киша ромиња, добује и мрмља заједно с нама: – Ко може да нас одбрани или упокоји пред њеном јарошћу у дану стравичном и језивом. И сунце ће се помрачити, и месец ће изгубити светлост своју! О, какав страх, какав трепет, о душо, покај се због грехова својих бројних и нечистих, смрдљивих и срамних, и безбројних, злочестих, тешких, путених, умишљених, нехришћанских, мрских, омражених, осућених и узалудних!* – читам, а један лептирић, кријући се поред зида долази и слеће ми на руку: – *О, душо помрачена, тамна и изгубљена, шапућем и поново сам на столицу, а обе птице ми сада стоје на раменима, увлаче ми се под косу. – О, душо поданичка, ти, лептирићу мој, полети, и одлети далеко од овог тела, лети, кажем, а киша час груне, час се кикоће на средини собе, запљускује ми лице, пуни кошуљу. Лептирић се једва одржава под капима, а обе птице уз лепет стресају воду са себе, а онда главама увученим под крила*

гледају ме час једним, час другим оком. Зуре једна у другу, једна с једног, друга с другог рамена, и опет се шћућуре, залепе ми се уз врат да би се угрејале: – *Спасавајте ме силе небеске, анђели и арханђели! Спасавајте ме апостоли, пророци и мученици, и сви богоносци! И цвеће лепо, цвеће миришљаво, ридај због мог грешног срца...*, прочитао сам, а било је још тога, али...

„Добро је, ал’ то није твоје”, прекиде ме Цутика.

Црвен у лицу као Ана Карењина, кажем, постиђен, рекох, поцепав сам папир који ми се био залепио за прсте. професорка се насмејала, гледајући како ми руке дрхте. То је био мој други покушај да постанем писац, и први покушај да одем код ње кући. Добро је, вртоглавица ме је прошла, а могао сам да се онесвестим и све заборавим. Чак и овај магарећи грм пред собом! Сећам се да је она још седела на дрвеној столочици поред полица, а ја у фотељи код прозора, који је гледао у фонтану с дечаком што пиша. Седела је прекрштених ногу, усправних леђа, с длановима преклопљеним на коленима. Иза ње, на средњој полици, били су поређани рамови с фотографијама; највише мајчиних, обученој као Наталија Краснова Николајевна Гончарова, и само једна с оцем. Човека сам знао добро; често сам као дете долазио да возим бицикле у задњем дворишту. Најпре мали, а онда и средњи. Мало ниже од рама са заједничком фотографијом њих троје, тачно изнад Цутикине главе биле су две фотографије двојице момака; једног сам препознао: био је то онај који је погинуо од грома у њиви с младим житом; та иста фотографија је била објављена и у листу у коме сам пронашао идеју за моју причу о Лилики и момку који ју је волео онакву каква је била; на другој фотографији је био неки други момак, мршав као ја, блед и насмејан, с младежом на левом образу. Посматрао сам га и

чинио ми се да га знам, али нисам могао да се сетим ко је, где је, и како се зове. Професорка је вероватно ухватила мој поглед, узела је рам и ставила га на књигу у крилу. Гледајући је као да гледам кроз њу, приметио сам како јој је тело уздрхтало, али брзо је ставила леву руку између колена, а груди су јој се придигле као да их је повукла нешто више: „Одмах пошто сам дипломирала запослила сам се у гимназији, и одмах, још прве године, онако као што се у мене заљубио онај млади професор док сам била гимназијалка, тако се заљубио и овај младић. Свет је мали, судбине су избројане, многе се ствари понављају. Позвала сам га једног дана у наставничку собу; били смо сами, рекла сам му да ме гледа у очи, и испричала сам му причу о професору и грому, о летирићу и души. Лептирића сам измислила, наравно. Мислила сам да ћу га тиме удаљити од себе. Рекла сам му да се не сме заљубљивати у мене, зато што може да га удари гром и да се претвори у лептирића. Нашалила сам се, наравно. Оне који лажу душом, а тело користе да би лаж претворили у своје себично задовољство, рекла сам, погађа гром, постају лептирићи. Ти хоћеш да се хвалиш да си ме имао, рекла сам му, то је твоја љубав, али то није љубав. Док је излазио из наставничке собе видела га је професорка која ме је мрзела од самог доласка. Ја нисам знала да је она, у ствари, била вереница професора којег је ударио гром док сам била гимназијалка. На жалост, као што обично бива, јер се ништа не догађа случајно, после неколико дана момка из трећег разреда, талентованог песника, много талентованијег од тебе, заиста је погодио гром. И опет у њиви с младим житом, истој онаквој какву си је ти описао у својој причи о Лилики. Наравно, нико није веровао да је погинуо од грома; говорили су да се полио бензином и запалио због мене; да сам ја посматрала док се палио да би

ми доказао да ме воли; стигло је чак и једно анонимно писмо да ја заводим ученике, а онда их убијам као „црна удовица”, замисли, као паук. Измишљали су свакојакe гадости, саставили су читаву историју гадости, а кад је све то мало престало, а престало је тек недавно, схватила сам да сам остала сама, и схватила сам да сам остала овде, и да више не желим никога, не желим ништа, и да не желим да се кријем иза некаквог брака, иза никаквог брака. Нисам се удала зато што не желим да будем неверна због другог; желим да будем неверна само себи, ако желим; желим да изневеравам само себе, ако желим, и не желим никоме да подносим извештај о томе”, рекла је Џутика, устала и вратила рам на полицу заједно с књигом. „Да би проверио да ли си способан за писца, напиши нешто о љубави, ако хоћеш”, насмејала се, стала испред мене и погледала кроз прозор: у задњем дворишту још су стајала она три бицикла разних величина, сваки посебно спојен танком шипком с металним стожером у средини. Око њега у круговима су се окретали најмањи, средњи и највећи бицикл. Најмањи у најмањем, а највећи у највећем кругу. Сваки је имао свој траг усечен у траву; сви су имали своје кругове око стожера. Откад јој је умро отац, чика Делидушев, нико их више није одржавао, али су деца опет долазила, возила их без питања, а бицикли су шкрипали и цвилели везани за стожер. И сада су се неки возили, али Џутика их никада, па ни сада, није журила, мада је звук који су правиле зарђале алке на стожеру заиста био ужасан, готово неподношљив. Срећом, деца су брзо отишла и поново је завладала тишина. Само што се мени чинило да чујем жубор дечака који пиша мало даље, те сам пожелео да сам на његовом месту и да се испразним млазом од једног до другог угла фонтане. Обучена у кућну хаљину на преклоп, која се повлачила час на леву, час на десну

ногу, правећи дубоки процеп на месту бедара, Цутика је поново села на столицу код књига, прекрстила је ноге и опет ставила преклопљене дланове на колено; једна страна хаљине јој склизну са бедра и паде на ногу сточића. На ноzi, глаткој као изглачано дрво, преламали су се радознали зраци сунца. „Ја ћу ти испричати живот, ти направи причу од њега”, рече она. „Али, треба да знаш”, настави, „да ниједан живот као обичан живот није довољан за причу коју вреди написати. У ствари, душо моја, правим писцима не треба права прича, као што гладном човеку не треба пекарева биографија. Прича није за доказивање, прича је за препричавање. И она мора да буде твоја; свака прича мора да буде твоја. Јер, имаш очи које виде многе ствари одједном, као што се да приметити, је л’ да, најпре, душо, мораш да научиш да разликујеш битне од небитних ствари”, рекла је, подижући половину хаљине на колено. „Ако ме гледаш у очи, не мисли на ноге”, додаде, делећи дах на мале уздахе, а онда је променила ноге и трепнула левим оком гледајући ме у уво. Тада сам схватио да је гроф заиста био у праву што је инсистирао на црвеним ушима Ане Карењине; нисам могао да сакријем, уши су ми гореле као свеће залепљене на лице.

„Замисли сада”, рекла је Цутика, „замисли да сам много млађа, и да сам невина”, насмејала се. „Невине девојке су обично храбрије у љубави од оних које су већ изгубиле невиност. Дакле, пази, говорим о љубави, а не о сексу, односно о оним смешним покретима које знају и животиње чим се роде. Гледала сам га кроз овај исти прозор, док је долазио да се вози најпре малим, онда средњим и, најзад, највећим бициклом. Ја сам га гледала, а он се окретао око стожера. Мада су се сви кретали у круг, чини ми се да су уживали као да заиста стижу негде далеко. Окретао се и он, ударајући главом у ме-

сечину. Месечина би побегла, али он би остао. Чекајући да заврши своје кругове, отац би заспао у столицу за љуљање, а у руци, као пиле ухваћено за крилце, држао би свежањ с признаницама. Било је тихо, јер тада прстени на стојеру нису шкрипали, били су подмазани, па је у дворишту, пролазећи непрестано кроз месечев диск, лебдела само његова глава, окретала се као сјајна лопта која излази из тмине и поново у њој нестаје, као комадић тмине што пролази кроз месечево лице и поново постаје тмина”, сећала се Џутика и смењивала ноге, а хаљина јој је опет склизнула с бедара, и она ју је поново подигла гледајући у мене. „Једне тихе ноћи, док је отац спавао у својој столицу за љуљање, сишла сам у задње двориште, попела се на средњи бицикл, онај што је вртео унутрашњи круг, и дуго смо се држали за руке, посматрајући месечину која је прхутала између нас као дресирана птица. Док смо се окретали, и док су звезде обасјавале ивицу дворишта, он ме је одједном привукао и тада смо обоје пали у празни простор између његовог и мог круга; бицикли су направили још један круг, а потом су се, као по договору, зауставили тачно код нас. Кад сам му склонила косу с чела, из очију су му прштале варнице; узбуђено ми је дисао у врат, а његов дах ми се увлачио под кожу и, пузећи уз ребра, ударао ми је у груди које су пуцкетале у кошуљи као орошене брескве. Трава између кругова средњег и великог бицикла је вриштала од узбуђења, док ми је лагано задизао хаљину преко свилених дланица на мојим уплашеним коленима; ја сам му прибијала главу уз себе, мислила сам да тако треба, задржавајући дах, или крик који ми је као врели талас колао по грудима; заплускивао груди и опет се враћао назад, негде у стомак, негде у мој космос испод пупка, у мој млечни пут. Кроз шпице средњег бицикла посматрала сам оца и нисам могла да будем сигурна

да ли се он љуља у столици или се то месечина пење и спушта низ шпиге бицикла, па ми се зато чинило да се све око нас креће, помера, клати. Звезде прскају топло млеко на моје ноге, потоци белине сливају се у траву, а ситни плави кристалићи поскакују у мом стомаку, котрљају се и силазе ниже, стижу до мог узаврелог међуножја”, рекла је Џутика, милујући својом левом руком десну на колону, док су шарени лептирићи покушавали да јој се завуку међу прсте. Устајући, загледао сам се у бицикле напољу, као да видим оно што Џутика прича.

„Док смо лежали, гурали смо бицикле”, наставила је она, „и они би направили круг и поново би се вратили тачно код нас, а ми смо лежали између два очева круга, два вечна круга његовог живота, јер је само то знао да ради после изласка из затвора. Одлежао је три године у затвору због неких страних књига, у ствари, због мајчине љубави. Сада је седео у својој столици и трептао као да просејава јутро својим трепавицама. Момак је отишао чим је дан почео да се рађа на раму великог бицикла. Истог тренутка сам помислила да нас је отац, можда, целе ноћи гледао, али, пошто је стидљив, и пошто ме никада није погледао у очи, вероватно није хтео да каже да је ту. *Седео је као младић измучен нејасним љубавним поривима који су му срце испуњавали тугом*, рекао би Бувар И. Пекише, дакле уопште није обраћао пажњу на свитање. Постиђено сам га позвала на доручак и, мислећи да жели да се мало поигра, гурнула сам га малчице, а он није ништа рекао – само је испустио признанице у траву и посрнуо, срушио се испред мене. Био је мртав. Умро је исто као Шарл, сунруг Еме Бовари, ако се сећаш, а треба да се сећаш. Осетила сам да ми се кожа скупља у тачке и зарезе, у разне интерпункцијске знаке, да ме пецка као да неко још пише по мени ош-

трим пером. Заједно с оцем Тихотом, очевим братом, сахранили смо га на старом гробљу, иза парка. Чим опадне лишће бреза, са овог прозоре види се његов гроб. На споменику има места и за мајчино име, али она није мртва, а не знам ни да ли је још жива. После очеве смрти, мој чудни момак данима није долазио у задње двориште, а трава се у инат провукла кроз точкове, покрила је рамове, волане и седла на бициклима”, осмехнула се Цутика, устајући заједно са сутоном који се био залепио за њене ноге. „Кругови траве облетали су задње двориште, а њега нигде није било”, наставила је она, гледајући кроз прозор покривен малим витражима од шарене свиле. „Срела сам га тек следеће школске године; напустио је уметничку школу, мада је требало да буде у четвртој години, и уписао се поново у трећу, у гимназији. Запретио је да ће се претворити у белог лептирића ако се не удам за њега”, рекла је Цутика стајући иза мене; осећао сам њену топлину на леђима; ваздух је подрхтавао као да испарава, осећао сам да је ваздух управо она, а да је све друго само простор створен због ње. Удисао сам и носем, и устима, и свим другим чиме се може и не може, замишљајући да сам песма, и кап воде која зна да тече, те сада, ево, клизи тачно низ њена набрекла уста, стаје у удубљењу на дну гуше, а онда се полако, као бицикл с малим точковима, спушта у браздицу која се слива у пупак, окреће један круг, доста је, није доста, и наставља још ниже, доста је, није доста, кажем себи, и најзад клизи још ниже, још даље – потања негде дубоко као Алиса у земљи чуда. Доста је, доста је, говорим себи! И с правом се сада осмехујеш тако упитно, Дорунтина, али не знам да ли си љубоморна или, можда, само радознала. Занет капљом, загледан кроз прозор, осетио сам како ми се њене груди лепе за леђа, како се отапају као сладолед у корнету, и истопиле

су се, запљуснуле су ми леђа, у ствари, осетио сам како су њене уздрхтале брадавице почеле да клизе обема странама мојих леђа, па ме је следећег тренутка пољубила у слепоочницу, а пољубац ми је окренуо главу наопачке:

„Ово није крај; дугујем ти још једну причу, трећу”, рекла је и, притискајући хаљину дланом уз бедро, испратила ме је до трема. „Сутра је субота; сваке прве суботе у месецу идем у један манастир; ако желиш, можеш да пођеш са мном”, наставила је и затворила врата не сачекавши мој одговор.

traduki

Ова књига објављена је уз подршку мреже за књижевност TRADUKI, Министарства за европске и међународне послове Аустрије, Министарства спољних послова Немачке, Уметничког савета Швајцарске Pro Helvetia, аустријског KulturKontakta, Гете института, Јавне агенције за књигу Републике Словеније (ЈАК) и Фондације S. Fischer Stiftung.

Библиотека
Арка

БЛАЖЕ МИНЕВСКИ
НИШАН

Са македонског прево
РИСТО ВАСИЛЕВСКИ

Издавач
ИП *АРКА*
Др Миладина Милића 3, 11300 Смедерево

За издавача
РИСТО ВАСИЛЕВСКИ, директор

Пласман
ИП *АРКА СМЕДЕРЕВО (ДАРКО ВАСИЛЕВСКИ)*
Тел. 026.646-980, шел/факс: 026.646-981, моб. шел. 064.166.09.76
E-mail: arkamed@yahoo.com; ristovas@gmail.com

Штампа
“АРКА PRESS” СМЕДЕРЕВО

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије

821.162.3-31

МИНЕВСКИ, Блаже, 1961-

Нишан / Блаже Миневски ; са македонског превео
Ристо Василевски. - Смедерево : Арка, 2011 (Смедерево :
Арка пресс). - 349 стр. ; 21 цм.
- (Библиотека Арка)

Тираж 1000

ISBN 978-86-7610-117-7

COBISS.SR-ID 185663244